

**Din Görevlilerine Göre Din Hizmetlerinde Etkili Problem Çözme Becerilerine Sahip
Olmak İçin Gereken Özellikler**

According to Religious Officials, Characteristics Required to Have Effective Problem-Solving
Skills in Religious Services

Osman YILMAZ

Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı, Ardahan İl Müftülüğü, Murakıp
Dr., Presidency of Religious Affairs, Ardahan Provincial Mufti's Office, Supervisor
Osmanyilmz0657@gmail.com
ORCID: 0000-0001-6381-8414

Yusuf BATAR

Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi ABD,
Professor, İnönü University, Faculty of Theology, Department of Religious
Education
Yusuf.batar@inonu.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1620-7754

DOI: 10.56720/mevzu.1662706

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Date Received: 21 Mart / March 2025

Kabul Tarihi / Date Accepted: 23 Mayıs / May 2025

Yayın Tarihi / Date Published: 15 Eylül / September 2025

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Eylül / September

Atıf / Citation: Yılmaz, Osman – Batar, Yusuf. “Din Görevlilerine Göre Din
Hizmetlerinde Etkili Problem Çözme Becerilerine Sahip Olmak İçin Gereken
Özellikler”. *Mevzu: Sosyal Bilimler Dergisi*, 14 (Eylül 2025): 57-98.
<https://doi.org/10.56720/mevzu.1662706>

İntihal: Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.
Plagiarism: This article has been scanned by ithenticate. No plagiarism detected.
web: <http://dergipark.gov.tr/mevzu> | <mailto:mevzusbd@gmail.com>

Copyright © CC BY-NC 4.0

Öz

Bu araştırmanın amacı, Erzurum ili ve ilçelerinde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı cami, Kur'an kursu, aile ve dini rehberlik büroları ile gençlik merkezlerinde vaiz, Kur'an kursu öğreticisi ve imam-hatip olarak görev yapan din görevlilerinin görüşlerine dayalı olarak, din hizmetlerinde etkili problem çözme becerilerine sahip olması gereken din görevlilerinin özelliklerini tespit etmektir. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olan fenomenolojik desen ile yürütülmüştür. Çalışma grubunun belirlenmesinde din görevlilerinin bakış açısını detaylı şekilde anlamak amacıyla ölçüt ve maksimum çeşitlilik örnekleme tekniği uygulanmıştır. Bu doğrultuda araştırmaya farklı kurumlarda görev yapan 20 din görevlisi katılmıştır. Araştırmanın verileri yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Verilerin analizinde, MAXQDA 24 programı kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Araştırma sonucunda, etkili problem çözme becerilerine sahip olması gereken din görevlilerinin en önemli özellikleri; disiplinler arası bilgiye sahip olmak, etkili iletişim kurmak, empati yapmak, yaşam boyu öğrenmeye açık olmak, güncel konuları ve sorunları takip etmek, eşit ve tarafsız bir yaklaşım sergilemek şeklinde sıralanmıştır. Araştırmanın, günümüzde yaşanan manevi sorunlara Kur'an ve Hadis rehberliğinde çözüm üretebilme sorumluluğu taşıyan din görevlilerinin sahip olması gereken problem çözme becerilerini ortaya koyarak, din hizmetleri ve yaygın din eğitimi alanına önemli katkılar sunacağı öngörülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Din Görevlileri, Din Hizmetleri, Yaygın Din Eğitimi, Problem Çözme Becerileri

Abstract

The aim of this study is to determine the characteristics of religious officials who should have effective problem solving skills in religious services based on the opinions of religious officials working as preachers, Qur'an course instructors and imam-hatip in mosques, Qur'an courses, family and religious guidance offices and youth centers affiliated to the Presidency of Religious Affairs in Erzurum province and its districts. The research was conducted with phenomenological design, which is one of the qualitative research methods. In

determining the study group, criterion and maximum diversity sampling technique was applied in order to understand the perspective of religious officials in detail. Accordingly, 20 religious officials working in different institutions participated in the study. The data of the study were collected with a semi-structured interview form. In the analysis of the data, content analysis was performed using MAXQDA 24 software. As a result of the research, the most important characteristics of religious officials who should have effective problem solving skills were listed as having interdisciplinary knowledge, communicating effectively, empathising, being open to lifelong learning, following current issues and problems, and having an equal and impartial approach. It is predicted that the research will make important contributions to the field of religious services and non-formal religious education by revealing the problem solving skills that religious officials who have the responsibility to produce solutions to the spiritual problems experienced today under the guidance of the Qur'an and Hadith.

Keywords: Religious Education, Religious Officers, Religious Services, Non-Formal Religious Education, Problem Solving Skills

Etik Beyan	Bu çalışma Prof. Dr. Yusuf BATAR danışmanlığında İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Din Eğitimi Anabilim Dalında, 26.03.2025 tarihinde tamamladığımız "Din Görevlilerinin Din Hizmetlerinde Karşılaştıkları Sorunlara Yönelik Problem Çözme Becerilerinin İncelenmesi" başlıklı doktora tezimiz esas alınarak hazırlanmıştır (Doktora Tezi, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye). Araştırma, İnönü Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etik Kurulu'nun 14.09.2023 tarihli, 4 numaralı toplantısında verilen etik kurul onayıyla gerçekleştirilmiştir. Etik kurul izninin ardından, 12.10.2023 tarihli ve 405.99-4317225 sayılı izinle Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nden araştırmanın yürütülmesi için onay alınmıştır. Son olarak, 13.10.2023 tarihli ve 405.99-4319982 sayılı onay ile Erzurum İl Müftülüğü'nden çalışmanın uygunluğuna dair izin alınmıştır.
Yazar Katkıları	Çalışmanın Tasarlanması / <i>Conceiving the Study</i> : OY (%60), YB (%40) Veri Toplanması / <i>Data Collection</i> : OY (%80), YB (%20) Veri Analizi / <i>Data Analysis</i> : OY (%60), YB (%40) Makalenin Yazımı / <i>Writing up</i> : OY (%80), YB (%20) Makale Gönderimi ve Revizyonu / <i>Submission and Revision</i> : OY (%80), YB (%20)

Giriş

Günümüzde bireylerin iş, sosyal ve aile hayatında mutlu ve başarılı olabilmeleri için sahip olmaları gereken beceriler üzerine eğitimciler, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri tarafından çeşitli araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalarda öne çıkan en önemli becerilerden biri problem çözme becerileridir.¹ Modern toplumların karmaşık yapısı, teknolojiye hızlı ilerlemeler ve çeşitli krizler, bireyleri geçmişe kıyasla çok daha zorlayıcı durumlarla karşı karşıya bırakmaktadır.² Günlük yaşamdan profesyonel hayata kadar uzanan geniş bir çerçevede, problem çözme becerisi bireylerin karşılaştıkları zorlukları aşmalarında kritik bir rol oynamaktadır. Bu beceri, basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru ilerleyen tüm süreçlerde yer alan önemli bir yetidir.³

Problem çözme becerisi, 21. yüzyılın karmaşık iş ve yaşam koşullarına uyum sağlayabilmek için gerekli olan üst düzey düşünme yetisi olarak tanımlanmaktadır.⁴ Çakmak vd., ise hem kişisel hem de profesyonel yaşamda beklenmedik ve kendiliğinden ortaya çıkan sorunların varlığına dikkat çekmektedir. Bu tür ani problemlerin üstesinden gelebilmek için problem çözme becerileri büyük bir önem taşımaktadır. Dolayısıyla bireylerin kişisel ve mesleki yaşamlarını etkili bir şekilde yönetebilmeleri, bu beceriyi geliştirmelerine bağlıdır.⁵

-
- ¹ Mehmet Akif Bircan - İbrahim Enes Öner, "Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı Düzeyleri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 23/2 (31 Ağustos 2022), 1936.
 - ² Arzu Yıldırım vd., "Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri ve Etkileyen Faktörler", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8/1 (2011), 907.
 - ³ İsmail Gedik, *Antrenörlerin İletişim Becerileri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (Ordu: Ordu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024), 33.
 - ⁴ İbrahim Aşlamacı, *21. Yüzyıl Becerileri ve Din Eğitimi-Eleştirel Bir Yaklaşım* (İstanbul: Dem Yayınları, 2023), 69.
 - ⁵ Ömer Faruk Çakmak vd., "Okul Yöneticilerinde Problem Çözme Becerileri Düzeylerinin Araştırılması", *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 10/2 (2024), 57.

Problem çözme becerisi, bireyin maddi ve manevi sorunlarla başa çıkmasını sağlayan önemli bir yetkinliktir ve dini inançlar bu süreçte tahammül gücünü artırarak manevi destek sunmaktadır.⁶ Bu süreçte din görevlilerinin bireylerin sorunlarını çözebilmesi için bazı özelliklere sahip olması önem arz etmektedir. Çünkü din görevlileri, bireylerin ve toplumun dini ve ahlaki gelişiminde önemli bir sorumluluk taşımaktadır. Onlar, sadece dini bilgileri aktaran kişiler değil, aynı zamanda toplumun farklı kesimlerine rehberlik eden, sorunlara çözüm sunan ve kriz anlarında destek sağlayan önemli kanaat önderleridir.⁷ İslam geleneğinde din görevlileri, tarih boyunca manevi sorunların çözümünde Kur'an ve Sünnet'i temel alarak bireylere ve topluma rehberlik etmişlerdir.⁸ Ancak toplumsal yapıdaki değişim, bu geleneksel rehberlik rolünün biçim ve içerik bakımından yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Modern yaşamın getirdiği karmaşıklık ve çeşitlilik, birçok meslek grubu için çeşitli zorluklar ortaya koymaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelebilmek için etkili problem çözme becerilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bağlamda, sorumluluk taşıyan meslek gruplarındaki yöneticiler, liderler ve sağlık çalışanları gibi profesyonel gruplarda problem çözme becerileri üzerine yapılan araştırmalar son derece değerlidir. Aynı durum din hizmetleri ve din görevlileri için de geçerlidir. Ancak bu çalışmalar incelendiğinde, tarihsel olarak önemli bir meslek grubu olan din görevlilerinin etkili problem çözme

⁶ Yasin Yiğit, "Din Öğretimi'nde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği: Geçerlik Güvenilirlik Çalışması", *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2018), 351.

⁷ Nurullah Altaş, "Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000), 350; Ahmet Ali Çanakcı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği ve Yaygın Din Eğitimindeki Rolü* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 25-28; Amine Nuriye Çıtırık - Zeki Salih Zengin, "Küresel Salgın Zamanında Din Görevlileri Gözüyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Hizmeti ve Eğitimi", *Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (15 Temmuz 2020), 620; Hasan Yavuzer, "Toplumsal Huzurun Sağlanmasında Din Ve Din Görevlileri", *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 0/43 (19 Nisan 2023), 548.

⁸ Somaya Abdullah, "Islam and Counseling: Models of Practice in Muslim Communal Life", *Journal of Pastoral Counseling* 42 (2007), 45; Suat Cebeci, "Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik", *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (01 Haziran 2010), 59.

becerileri özelliklerinin neler olduğu üzerinde herhangi bir çalışmanın bulunmadığı görülmektedir. Bu durum, din görevlilerinin problem çözme becerilerine odaklanan yerel bir çalışmanın değerini ve gerekliliğini göstermektedir. Nitekim, alanyazında farklı meslek ve öğrenci gruplarıyla ilgili çok sayıda araştırmanın yapılmış olması bu eksikliği daha da belirgin kılmaktadır.

Türkiye’de birçok farklı meslek ve öğrenci gruplarıyla problem çözme becerileri üzerine çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Alanyazın incelendiğinde DKAB öğretmenleri ve İmam-Hatip Lisesi öğrencileri,⁹ beden eğitimi öğretmenleri,¹⁰ okul yöneticileri,¹¹ spor yapan ve yapmayan okul yöneticileri,¹²

⁹ Ahmet Bayraktar Bayraktar, *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014); Nurten Aydın, *İHL Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri (Samsun Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği)* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019); Yiğit, “Din Öğretimi’nde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği: Geçerlik Güvenilirlik Çalışması”; Yasin Yiğit, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019); Yasin Yiğit, “Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Analizi”, *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 6 (2019), 109-143; Yasin Yiğit, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrencilere Problem Çözme Becerisi Kazandırma Yeterliği Üzerine Bir Alan Araştırması (Türkiye Örneği)”, *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2021), 133-163.

¹⁰ Veysel Temel, *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri, Karar Verme Stilleri ve Öfke Tarzları* (Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015).

¹¹ Selda Tur, *Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri* (Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, 2022).

¹² Murat Deniz, *Spor Yapan Ve Yapmayan Okul Yöneticilerinin Karar Verme Stilleri ve Problem Çözme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023).

hemşirelik öğrencileri,¹³ sağlık çalışanları,¹⁴ turist rehberleri,¹⁵ avukatlar,¹⁶ sosyal hizmet bölümü öğrencileri¹⁷ gibi birçok farklı öğrenci ve meslek grubunun problem çözme becerileri üzerine akademik çalışmalar yapılmıştır.

Alanyazın incelendiğinde din görevlileri üzerine farklı çalışmaların yapıldığı görülmektedir. Din görevlileriyle ilgili olarak manevi danışmanlık yeterlikleri,¹⁸ yaşam boyu öğrenme eğilimleri,¹⁹ mesleki doyum düzeyleri,²⁰

¹³ Yasemin Özel, *Yaratıcı Düşünme Tekniklerine Dayalı Geliştirilen Müdahale Programının Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme ve İletişim Becerilerine Etkisi* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

¹⁴ Mehmet Akbayır, *Sağlık Çalışanlarının Problem Çözme Becerileri Ve Performansı Arasındaki İlişki* (İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019).

¹⁵ Suat Arpacı, *Öz Yeterliliğin Problem Çözme Becerisine Etkisinde İletişim Becerisinin Aracı Rolü: Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma* (Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021); Ezgi Kırıcı Tekeli, *Mükemmeliyetçiliğin Problem Çözme Becerisine Etkisinde Duygusal Zekanın Aracı Rolü: Turist Rehberlerine Yönelik Bir Uygulama* (Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020).

¹⁶ Aysel Tanyıldız, *Avukatların Problem Çözme Becerilerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Ve İş Yaşam Dengeleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Isparta İli Örneği* (Yalova: Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022).

¹⁷ Esra Güdük, *Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri İle Sosyal Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi* (İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022).

¹⁸ Ömer Faruk Söylev, *Türkiye’de Dinî Danışma Ve Rehberlik: Alanları, İmkanları Ve Yöntemleri (Diyaret İşleri Başkanlığı Örneği)* (Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014); İlhan Topuz, “Danışmanlık Görevi Yürüten Din Görevlilerinin Mesleki Algılarına Yönelik Nitel Bir Araştırma”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (01 Haziran 2015), 75-93.

¹⁹ Osman Yılmaz - Hümeysra Tarhan, *Din Görevlilerinin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi* (İslâm ve Yorum VII: Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye’de Din ve Hayat, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023), 253-273.

²⁰ Adil Elzerey, *Din Görevlilerinin Mesleki Doyum Düzeylerinin Motivasyon Düzeylerine Etkisi* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021); İsmail Hakkı Şahin, *Din Görevlilerinde Mesleki Doyum (Kırşehir İli Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024).

mesleki tutum ve motivasyon düzeyleri,²¹ mesleki etik ilkeleri,²² iletişim becerileri,²³ temel mesleki yeterlikleri,²⁴ gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin yeterlikleri²⁵ ve cami cemaatinin bakış açısından din görevlilerinin dinî ve ahlaki rol modeli²⁶ üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Alanyazında din görevlilerinin problem çözme becerilerini ele alan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bundan dolayı, din görevlileriyle yapılan farklı çalışmalar incelenerek, mevcut araştırmanın özgün yönleri vurgulanmaya çalışılmıştır. Bu araştırma, Diyanet İşleri Başkanlığının Türkiye genelinde 140.185 personeliyle,²⁷ camiler, Kur'an kursları, aile ve dini rehberlik büroları ve gençlik merkezleri aracılığıyla topluma din hizmetleri ve yaygın din eğitimi hizmetleri sunan din görevlilerinin sahip olması gereken etkili problem çözme becerilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, hem yöntemi hem de ele aldığı konu itibarıyla farklılık göstermekte olup, din eğitimi alanına önemli katkılar sunması beklenmektedir.

Araştırma kapsamında, Erzurum ili ve ilçelerinde görev yapan vaizler, Kur'an kursu öğretmenleri ve imam-hatiplerin görüşleri doğrultusunda, etkili problem çözme becerilerine sahip din görevlilerinin hangi özellikleri taşıdıkları

-
- ²¹ Mevlüt Kaya - Bayramali Nazıroğlu, "Din Görevlilerinin Mesleki Tutum ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/26-27 (01 Eylül 2008), 25-53.
- ²² Nurettin Küçük, *Din Görevlilerinin Meslek Etiğine İlişkin Algı Düzeyleri (Samsun İli Örneği)* (Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021); Şefika Mutlu, *Öğreticilerine Göre Kur'an Kursu Öğreticiliğinin Mesleki Etik İlkeleri* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018).
- ²³ Muhammed Hüseyin Demir, *Yetişkin Din Eğitiminde İletişim* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021).
- ²⁴ Süleyman Akyürek, "Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/18 (01 Haziran 2005), 19-36; Muhammed Esat Altıntaş, "Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlikler", *Dergiabant* 6/12 (30 Aralık 2018), 416-429; Çanakcı, *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği ve Yaygın Din Eğitimindeki Rolü*.
- ²⁵ Merve Sertbaş - Süleyman Akyürek, "Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleyen Din Görevlilerinin Özellikleri", *Eskişen* 53 (30 Haziran 2024), 605-633.
- ²⁶ Hüseyin Emre Duran - Macid Yılmaz, "Cami Cemaatine Göre Din Görevlilerinin Rol Modeli", *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* 4/1 (Haziran 2024).
- ²⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı DİB, 2024-2028 Yılı Stratejik Plan (2024).

derinlemesine incelenmiştir. Araştırmanın çıkış noktasını, din görevlilerinin cami içi ve cami dışı din hizmetleri sürecinde karşılaştıkları bireysel ve ailevi problemlere yönelik çözüm üretme becerilerinin ne olması gerektiği sorusu oluşturmaktadır. Çünkü modern dönemde bireyler, bireysel, psikolojik, sosyal ve ailevi sorunlarla sürekli olarak karşılaşmakta ve bu sorunların çözümünde din hizmetleri ile yaygın din eğitimi kapsamında din görevlilerinden rehberlik ve destek talep etmektedir.²⁸ Bu bağlamda, problem çözme becerisinin bireysel ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini anlamak ve bu becerinin nasıl geliştirilebileceğini araştırmak büyük bir önem arz etmektedir. Özetle, çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde ifade edilebilir: "Din hizmetlerinde etkili problem çözme becerilerine sahip din görevlilerinde bulunması gereken özellikler nelerdir?"

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Deseni

Araştırma, din görevlilerinin din hizmetleri sürecinde karşılaştıkları sorunları çözmede sahip olması gereken etkili problem çözme becerilerini ve bu becerileri destekleyen temel özellikleri belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, çalışmada nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, bireylerin deneyimlerini ve sosyal olgulara dair anlamlarını derinlemesine inceleyen bir yaklaşımdır. Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi tekniklerle betimsel veriler toplanarak olgular bütüncül bir bakış açısıyla analiz edilir.²⁹ Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi olarak fenomenoloji (olgubilim) deseni tercih edilmiştir. Fenomenoloji, dünyayla olan ilişkimize dair bilinçli bir tutum ve onu daha net kavramamızı sağlayan bir yöntemdir. Sıradan bakış açımızdan koparak farkındalığımızı derinleştirir, olaylardan uzaklaşarak özgülleşmemizi ve olayları daha iyi anlamamızı amaçlar.³⁰

²⁸ Nurullah Altaş, *Din Eğitimi* (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2022), 327-328; Kübra Kamer Ekici, *Kur'an Kursları Öğretim Programının Yetişkin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi: Osmaniye İli Örneği* (Osmaniye: Çukurova Üniversitesi, Doktora Tezi, 2020), 67.

²⁹ Ali Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?", *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (24 Aralık 2019), 370.

³⁰ Pierre Thévenaz, *What is Phenomenology?* (Chicago: Quadrangle Books, 1962).

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, 2023-2024 yılında Erzurum il ve ilçe müftülüklerinde vaiz, Kur'an kursu öğreticisi ve imam-hatip olarak görev yapan 20 din görevlisi oluşturmaktadır. Din görevlileri amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt ve maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi kullanılarak seçilmiş olup, cami, Kur'an kursu, aile ve dini rehberlik büroları ve gençlik merkezlerinde en az dokuz yıldır görev yapan din görevlileri çalışma grubuna alınmıştır. Maksimum çeşitlilik, küçük bir örneklem grubu oluşturarak, örneklemdaki bireylerin çeşitliliğini en üst düzeyde yansıtmayı amaçlamaktır.³¹ Ölçüt örnekleme ise önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır.³²

Araştırmanın çalışma grubu oluşturulurken, ölçüt örnekleme uygun olarak belirli kriterler belirlenmiş ve bu kriterlere göre katılımcılara ulaşılmıştır. Maksimum çeşitliliği sağlamak amacıyla, Erzurum ili ve ilçelerinde cami, Kur'an kursu, Aile ve Dini Rehberlik Büroları ve Gençlik Merkezlerinde görev yapan vaiz, Kur'an kursu öğreticisi ve imam-hatiplerden en az dokuz yıllık mesleki tecrübeye sahip olanlar arasından seçim yapılmıştır. Ayrıca, farklı yaş gruplarından ve farklı eğitim seviyelerine sahip bireylerin dahil edilmesine özen gösterilmiştir. Veriler birbirini tekrarlayıp doygunluğa ulaştığına görüldüncə görüşmeler bitirilmiştir. Bu bağlamda, çalışma grubu 20 din görevlisinden oluşmaktadır. Bu katılımcılara ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: Araştırmanın Nitel Aşaması İçin Katılımcı Din Görevlilerinin Özellikleri

Katılımcı	Cinsiyet	Yaş	Eğitim	Mesleki Kıdem	Görev Kurum	Yaptığı
V1	Kadın	45	Yüksek Lisans	17	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu	

³¹ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (12. basım). Seçkin Yayıncılık, 2021. (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021).

³² Sedef Canbazoglu Bilici, "Örnekleme Yöntemleri", *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Pegem Akademi, 2019), 55-78.

V2	Kadın	43	Doktora	15	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
V3	Kadın	37	Yüksek Lisans	11	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
V4	Kadın	51	Lisans	9	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
V5	Kadın	38	Lisans	10	Aile ve Dini Rehberlik Bürosu
KKÖ1	Kadın	33	Lisans	10	Kur'an Kursu/Gençlik Merkezleri
KKÖ2	Kadın	41	Lisans	16	Kur'an Kursu
KKÖ3	Kadın	36	Ön Lisans	11	Kur'an Kursu
KKÖ4	Kadın	42	Ön Lisans	13	Kur'an Kursu
KKÖ5	Kadın	40	Lisans	13	Kur'an Kursu/Gençlik Merkezleri
KKÖ6	Kadın	38	Lisans	17	Kur'an Kursu
KKÖ7	Kadın	39	Lisans	15	Kur'an Kursu/Gençlik Merkezleri
KKÖ 8	Kadın	45	Ön Lisans	15	Kur'an Kursu
KKÖ 9	Kadın	43	Lisans	17	Kur'an Kursu
İH 1	Erkek	45	Yüksek Lisans	25	Camii/Gençlik Merkezleri
İH 2	Erkek	35	Yüksek Lisans	9	Camii/Gençlik Merkezleri
İH 3	Erkek	43	Lisans	18	Camii
İH 4	Erkek	37	Yüksek Lisans	11	Camii/Gençlik Merkezleri
İH 5	Erkek	48	Lisans	23	Camii/Gençlik Merkezleri
İH 6	Erkek	55	Ön Lisans	33	Camii

Tablo 1'e göre çalışmanın katılımcıları beş vaiz, dokuz Kur'an kursu öğreticisi ve altı imam-hatipten oluşmaktadır. Vaiz ve Kur'an kursu öğreticileri kadınlardan oluşmakta olup altı erkek imam-hatip bulunmaktadır. Aile ve dini rehberlik büroları ve Kur'an kurslarında çoğunlukla kadınların çalıştığı ve araştırmaya katılmak için daha istekli oldukları gözlemlenmiştir. Katılımcıların yaşları 33 ile 55 arasında değişmekte olup ortalama yaşları 41'dir. Mesleki kıdem olarak bakıldığında din görevlilerinin 9-33 yıl arasında ve ortalama 15 yıllık kıdeme sahip oldukları görülmektedir. Eğitim durumları açısından, çalışmaya katılan kişilerin 4'ü ön lisans, 10'u lisans, 1'i doktora, 5'i yüksek lisans mezunudur. Ayrıca çalışmaya katılan katılımcıların beşi Aile ve Dini Rehberlik Bürosu, altısı Kur'an kursu, üçü hem Kur'an kursu hem Gençlik Merkezleri, dördü cami ve Gençlik Merkezlerinde, ikisi camide görev yapmaktadır.

1.3. Veri Toplama Aracı

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, araştırmacının önceden belirlediği ana sorular çerçevesinde şekillenen ancak katılımcının tepkilerine bağlı olarak ek soruların eklenmesine veya soruların sıralamasının değiştirilmesine olanak tanıyan esnek bir veri toplama yöntemidir.³³ Araştırma kapsamında camiler, Kur'an kursları, aile ve dini rehberlik bürolarında din hizmeti ve yaygın din eğitimi faaliyetleri yürüten din görevlilerine, "Etkili problem çözme becerisine sahip bir din görevlisi hangi özelliklere sahip olmalıdır?" sorusu yöneltilmiştir.

Araştırmanın veri toplama aracı olarak kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme formu üç aşamada geliştirilmiştir. İlk aşamada, alanyazın taranarak problem çözme becerilerine yönelik sorular oluşturulmuş, danışman ve jüri üyelerinin geri bildirimleri doğrultusunda revize edilmiştir. Ayrıca, vaiz, Kur'an kursu öğreticisi ve imam-hatiplerle ön görüşmeler yapılarak soruların kapsamı belirlenmiştir. İkinci aşamada, 20 sorudan oluşan form, ölçme değerlendirme, dil ve din eğitimi uzmanlarına gönderilmiş ve açık olmayan ifadeler, gereksiz tekrarlar ve araştırma amacına uygunluk açısından

³³ Walter Raleigh Borg - Meredith Damien Gall, *Educational Research: An Introduction* (New York: David McKay Company, 1963), 212.

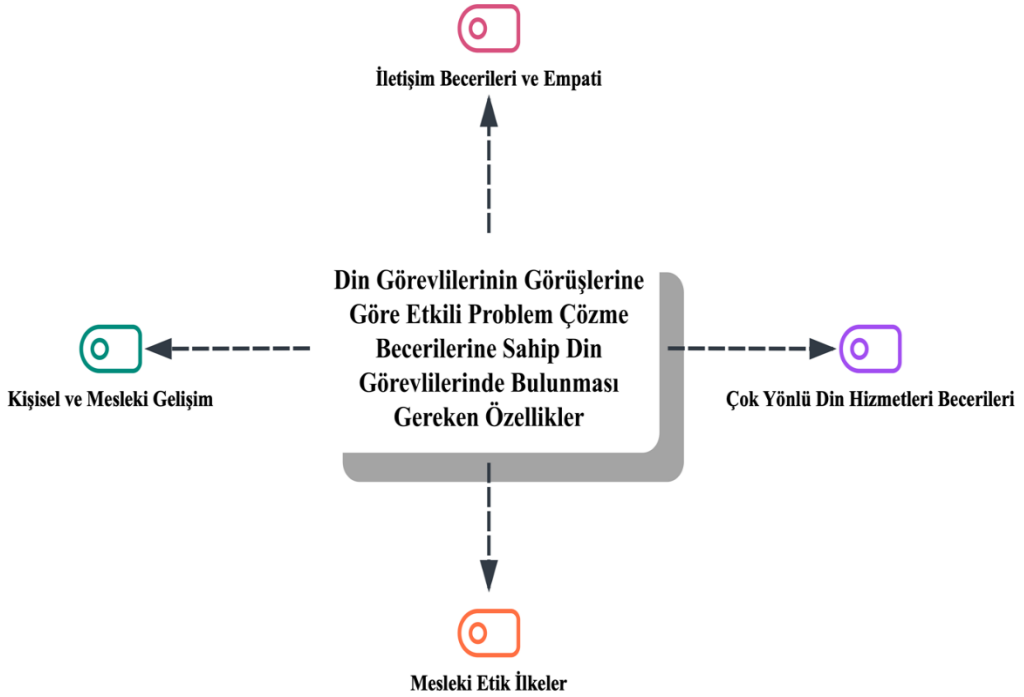
değerlendirilmiştir. Üçüncü aşamada, form üç katılımcıyla pilot uygulama ile test edilerek anlaşılmayan, kısa yanıtlanan ve benzer cevaplar üreten sorular tespit edilmiş, gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Sonuç olarak, 12 ana soru ve 4 sondaj sorusundan oluşan üç yapılı nihai görüşme formu oluşturulmuştur.

1.4. Verilerin Analizi

Araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmış ve veriler MAXQDA 24 yazılım programı ile analiz edilmiştir. İlk olarak, tüm görüşmeler ses kaydına alınmış, ardından yazıya dökülerek analiz için hazırlanmıştır. Transkripsiyon süreci araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiş ve veriler kodlama öncesinde en az üç kez okunarak önemli notlar alınmıştır. Kodlama aşamasında, başlangıç kodları oluşturulmuş ve benzer kodlar birleştirilerek potansiyel temalar belirlenmiştir. Temalar arasındaki ilişkiler değerlendirilmiş, uygunlukları kontrol edilmiş ve tematik bir harita oluşturularak danışman geri bildirimi doğrultusunda son hali verilmiştir. Son aşamada, din görevlilerinin problem çözme becerilerine ilişkin görüşleri anonim kodlarla (V1, KKÖ1, İH1) sistematik olarak sunulmuştur. Analiz birimi olarak "*cümle*" tercih edilmiş ve sonuç olarak 4 tema ve 19 kod ortaya çıkmıştır.

2. Bulgular ve Yorumlar

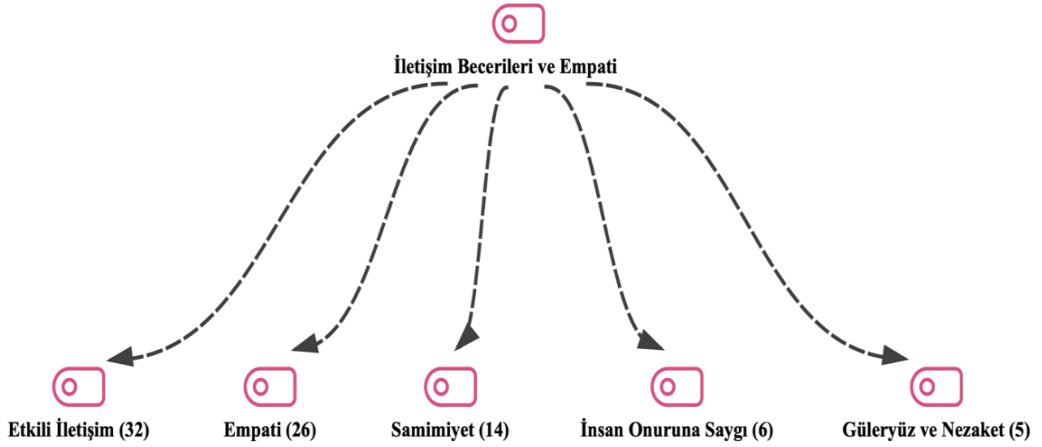
Araştırma problemine açıklık kazandırmak amacıyla yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular bu bölümde sunulmuştur. Şekil 1'de görüldüğü üzere, din görevlilerinin görüşlerine göre etkili problem çözme becerilerine sahip bir din görevlisinde bulunması gereken özellikler dört tema altında toplanmıştır. Bunlar; iletişim becerileri ve empati, kişisel ve mesleki gelişim, mesleki etik ilkeler, çok yönlü din hizmetleri becerileridir.

Şekil 1: Temalar Gösterimi

2.1. İletişim Becerileri ve Empati Teması

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “İletişim Becerileri ve Empati” temasına ait 5 kod oluşturulmuştur. Bunlar; etkili iletişim, empati, samimiyet, insan onuruna saygı, güler yüz ve nezakettir.

Şekil 2: İletişim Becerileri ve Empati Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

İletişim Becerileri ve Empati temasında katılımcılar, özellikle etkili iletişimin problem çözme sürecindeki belirleyici rolüne vurgu yapmışlardır. Din görevlilerinin, karşılaştıkları sorunları çözmede ve muhataplarına rehberlik etmede etkili iletişim becerilerine sahip olmaları gerektiği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, iletişim becerilerinin yalnızca dini anlatımı kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda sorun yaşayan bireylerin ihtiyaçlarını doğru anlamak ve uygun çözümler üretebilmek açısından da vazgeçilmez olduğunu belirtmişlerdir. Konuyla ilgili V4 ve İH4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Aktif dinleme ve iletişim, çözümün başlangıcıdır. Dinlemeden çözüm üretemeyiz.” (V4)

“Edebiyatı iyi kullanması gerekiyor, çünkü kendini ifade etme ve meseleyi izah etme noktasında bu çok önemli. İletişim becerileri de kritik. İletişim becerileri özellikle iyi olmalı, diğer insanlar ve kurumlarla iyi bir iletişim içinde olmalı, şeffaf ve esnek olmalıdır.” (İH4)

İletişim Becerileri ve Empati temasında katılımcılar empati ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bireylerin problemlerini çözme sürecinde birey ile empati kurarak ön yargısız bir yaklaşım ile yaklaşılması

gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V5 ve KKÖ4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Empatiyle yaklaşmak önemlidir, ancak empati duygusunu kişinin yaşadığı sıkıntıya göre şekillendirmeniz gerekir. Evet, eğer bir anne iseniz ve başka bir annenin sorunuyla karşılaşırsanız, o annenin sıkıntısını paylaştığınızda, anne olduğunuz için neredeyse %100 empatiyle o kişiyle hemhal olabilirsiniz.” (V5)

“Toplumun dertleriyle dertlenmek, insanların yaşadığı sorunlara empatiyle yaklaşmak, onların acılarına ortak olmak, bir din görevlisinin sorumluluğudur.” (KKÖ4)

İletişim Becerileri ve Empati temasında katılımcılar samimiyet ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar iletişimde samimi bir dil kullanmanın bireyler ile iletişimi pekiştireceğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili İH2 ve KKÖ6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Din hizmetlerinde problem çözmek için önce samimi olmamız gerekiyor. Din görevlisi değil, din gönüllüsü olmak gerekiyor. (İH2)

“Kesinlikle, bireyleri dinlerken insanî özellikleri ön planda tutmak ve samimi bir şekilde değer vermek önemlidir. Din görevlisi, sadece geçiştirmek yerine samimiyetle dinlemeli ve bireyin sorunlarına gerçek bir ilgi göstermelidir.” (KKÖ6)

İletişim Becerileri ve Empati temasında katılımcılar insan onuruna saygı ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar din hizmeti sürecinde insan onuruna ve değerine saygılı bir şekilde yaklaşılması gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V5 ve KÖÖ1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Karşı tarafa değerli olduğunu hissettirmek, dinlediğimiz zaman direkt olarak şunu anladım ben değerliyim, beni dinliyorlar hissiyatını kişiye vermek en güzeli. (V5)

“Her yılın sonunda kursiyer teyzeleri konuşturuyorum. Bu yıl kurstan neler aldınız? diye soruyorum. Cevapları genellikle Hocam, sen bize değer verdin, oluyor. Yıllardır bize değer verdin, hediyeler verdin. Biz kimseye bir şey ifade etmezdik, adam yerine konulmazdık, diyorlar.” (KKÖ1)

İletişim Becerileri ve Empati temasında katılımcılar gülyüz ve nezaket ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar, din hizmeti sürecinde

bireylerin sorunlarını etkili bir şekilde çözebilmek için tebessüm ve nezaketin önemli olduğunu dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili İH1 ve KKÖ3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Eğer ruh dünyanız sıkıntılıysa, karşı tarafa anlattığınız şeylerde, dilinizle güzel şeyler söylemiş olsanız bile, yüzünüzün asık olması, gülmemeniz, itici görünmenize sebep olabilir.” (İH1)

“Peygamberimizin güler yüzlülüğü, din görevlilerinde de olması gereken bir özelliktir. Din görevlisi asık suratlı olmamalıdır.” (KKÖ3)

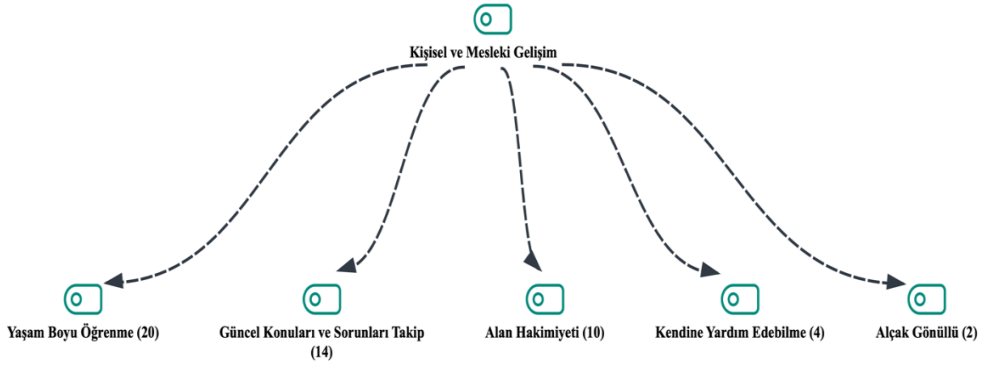
Tablo 2: Katılımcılara Göre İletişim Becerileri ve Empati

Kod Sistemi	Vaiz	İmam Hatip	Kur'an Kursu Öğreticisi	TOPLAM
▼ İletişim Becerileri ve Empati				0
● Etkili İletişim	6	12	14	32
● Empati	2	13	11	26
● Samimiyet	4	3	7	14
● İnsan Onuruna Saygı	1	2	3	6
● Güler yüz ve Nezaket		2	3	5
Σ TOPLAM	13	32	38	83

İletişim Becerileri ve Empati teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre vaizler etkili iletişim ve samimiyet kodları; imam hatipler empati ve etkili iletişim kodları; Kur'an kursu öğretmenleri etkili iletişim, empati ve samimiyet kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

2.2. Kişisel ve Mesleki Gelişim Teması

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Kişisel ve Mesleki Gelişim” temasına ait 5 kod oluşturulmuştur. Bunlar; yaşam boyu öğrenme, güncel konuları ve sorunları takip, alan hakimiyeti, kendine yardım edebilme, alçak gönüllülüktür.

Şekil 3: Kişisel ve Mesleki Gelişim Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Kişisel ve Mesleki Gelişim temasında katılımcılar yaşam boyu öğrenme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar din görevlilerin yaşam boyu öğrenme misyonu edinmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Din görevlileri, kendilerini sürekli olarak geliştirmelidir. Geniş bir bilgi ağına sahip olmaları önemlidir ve bu sadece mesleki bilgilerle sınırlı kalmamalıdır.” (V1)

“Din görevlilerine başvuran kişilerin sorunları çok çeşitlidir. Sağlık sorunları yaşayanlar, psikiyatrik problemleri olanlar, maddi sıkıntı çekenler ya da doğal afetler gibi olaylarda aile üyelerini kaybedenler gibi farklı durumlarla karşılaşırız. Bu nedenle, din görevlisinin bu çeşitli sorunlara doğru çözümler bulabilmek için sıklıkla okuması, araştırması ve sorgulaması gerekmektedir.” (İH3)

Kişisel ve Mesleki Gelişim temasında katılımcılar güncel konuları ve sorunları takip ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar güncel konular ve sorunlar hakkında bilgi sahibi olunması gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V3 ve İH3 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Bunlar, birbirini takip eden süreçlerdir. Güncellikle ilgili olarak, eğer bir din görevlisi günceli takibi gözetmiyorsa, problem çözemez.” (V3)

“Gençlerin teknolojiyle donatılmış, kendilerini rahat hissedebilecekleri, çayını ve kahvesini içebileceği ortamlar hazırlamamız gerekecek ki, gençleri bu etkinliklere çekebilelim.” (İH3)

Kişisel ve Mesleki Gelişim temasında katılımcılar alan hakimiyeti ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Konuyla ilgili İH2 ve KKÖ1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Problem çözmede, karşılaşılan insan problemlerini dini değerler, ayetler ve hadisler ışığında çözmek önemlidir.” (İH2)

“Din hizmetlerinde karşılaşılan problemleri çözebilmek için geniş bir bilgi birikimine sahip olmamız şarttır.” (KKÖ1)

Kişisel ve Mesleki Gelişim temasında katılımcılar kendine yardım edebilme ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar din görevlilerinin bilgi ve birikimlerinin kendi özel yaşamlarına da etki etmesi gerektiğini, özel yaşamlarında yaşadıkları sorunları bilgi ve birikimleri ışığında çözemeyen din görevlilerin bireylerin problemini çözmede başarılı olamayacağını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili İH1 ve KKÖ1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Öncelikle, kişinin yaşadığı çevrede veya akrabaları, cami cemaati ve görev yaptığı müftülükte kesinlikle ciddi bir problemi olmamalı. Cami cemaati, ‘Ben bu adamın arkasında namaz kılmam.’ diyebilecek bir durumda olmamalı.” (İH1)

“Kendi sorunlarıyla başa çıkamayan biri, başkalarının problemlerine çözüm bulamaz. Dolayısıyla, bu alanlarda yeterli donanımına sahip olmak, hizmetlerimizin etkinliği için hayati önem taşır.” (KKÖ1)

Kişisel ve Mesleki Gelişim temasında katılımcılar alçak gönüllülük ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar din görevlilerinin üstenci tavır ve üsluplardan uzak olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili KKÖ3 kodlu katılımcı şunlardan bahsetmiştir:

“Din görevlisi asık suratlı olmamalı ve giyim-kuşamına dikkat etmelidir.” (KKÖ3)

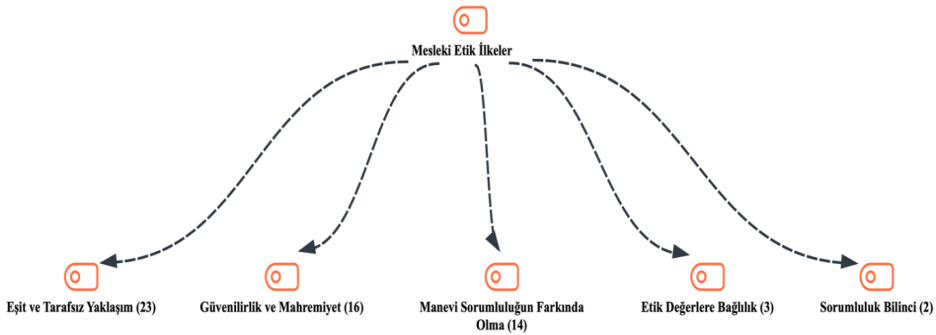
Tablo 3: Katılımcılara Göre Kişisel ve Mesleki Gelişim

Kod Sistemi	Vaiz	İmam Hatip	Kur'an Kursu Öğreticisi	TOPLAM
▼ Kişisel ve Mesleki Gelişim				0
Yaşam Boyu Öğrenme	10	6	4	20
Güncel Konuları ve Sorunları Takip	5	7	2	14
Alan Hakimiyeti	5	4	1	10
Kendine Yardım Edebilme		3	1	4
Alçak Gönüllü		1	1	2
Σ TOPLAM	20	21	9	50

Kişisel ve Mesleki Gelişim teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre vaizler yaşam boyu öğrenme kodları; imam hatipler güncel konuları ve sorunları takip etme ve yaşam boyu öğrenme kodları; Kur'an kursu öğreticileri yaşam boyu öğrenme kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

2.3. Mesleki Etik İlkeler Teması

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan "Mesleki Etik İlkeler" temasına ait 5 kod oluşturulmuştur. Bunlar; eşit ve tarafsız yaklaşım, güvenilirlik ve mahremiyet, manevi sorumluluğun farkında olma, etik değerlere bağlılık, etik değerlere bağlılık ve sorumluluk bilincidir.

Şekil 4: Mesleki Etik İlkeler Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Mesleki Etik İlkeler temasında katılımcılar eşit ve tarafsız yaklaşım ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bireylere karşı eşit ve ön yargısız şekilde yaklaşmanın bireylerin problemlerini çözme sürecinde bireye

duyulan saygının sürdürülmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili İH1 ve KKÖ6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Siz yeter ki meselelere, karşı tarafın anlayışına saygı göstererek, onun gönlünü kazanacak şekilde ancak dinin emir ve yasakları neyse onu da güzel bir şekilde aktararak yaklaşın. Kendinizden bir şey katmadan, çünkü dinin sahibi biz değiliz. Emir ve kuralları koyan da biz değiliz. Rabbimiz 'Bunu yapma' demiş. Kimin için demiş? Kulunun faydası için. Ben bunu düşünüyorum ve bunu karşı tarafa nasıl aktaracağımı kendime görev bildiğim zaman, Rabbim açılmaz denilen kapılarını da açıyor.” (İH1)

“İyi bir dinleyici olmalı, tarafsız olmalı ve özel hayata saygı göstermeli; çünkü insanlar gelip bilgilerini paylaşıyorlar, belki de mahrem bilgileri veya hiç kimseye anlatamayacakları şeyleri bizlere aktarıyorlar.” (KKÖ6)

Mesleki Etik İlkeler temasında katılımcılar güvenilirlik ve mahremiyet ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar bireylerin mahremiyet sınırlarının ihlal edilmeden problem çözme sürecinin sağlandığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V1 ve İH2 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Kesinlikle, bize gelen danışanlarda gizlilik çok önemlidir. Ancak genel bir örnek vermek gerekirse, geçenlerde yaşlı bir çift bize geldi. “Yaşlı” dediğimde, doğuda bazen erken evlilikler olabiliyor; bu nedenle, çift 55 yaşındaki kadın ve 60 yaşındaki erkekti. Evlilikleri de 35 yıldır sürüyor, dolayısıyla bana göre çok da yaşlı sayılmazlar. Ancak kadın, sürekli kavga ettiklerini ve bu yüzden çok üzüldüğünü anlattı: “Çocuklarımızı evlendirdik, torun sahibi olduk, tam rahat edeceğiz derken sürekli kavga ediyoruz. Gelinlerin ve damatların önünde özür dilemek zorunda kalıyorum, adeta kedi köpek gibiyiz. Bu durumu aşamıyorum, ne yapacağımı bilemiyorum. Dini açıdan cevap vermeni sitiyorum, bağıriyorum; bu günah mı, nasıl davranmalıyım?” diye çaresizce ağlıyordu. Kadın o kadar ağlamış ki, adeta krize girmiş. Ben de kadına, “Eşinizde neler sizi rahatsız ediyor?” diye sordum. O da, “Mesela, çiçeklere su vermesi veya her sabah ekmek alması. Ben ekmek almasını istemediğim halde, her sabah alıyor ve evde çok fazla ekmek birikiyor,” diye cevapladı. (V1)

“Gençlere güven vermek, onları dinlemek ve doğru yolda rehberlik etmek, onları kazanmanın ve onlara yardım etmenin anahtarıdır.” (İH2)

Mesleki Etik İlkeler temasında katılımcılar manevi sorumluluğun farkında olma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar din görevliliğinin

yalnızca bir iş görevi olarak değil manevi sorumluluğu olan bir süreç olarak gördüklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V4 ve KKÖ6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Allah'ın rızasını gözetmiyorsa bir din görevlisi problem çözemez. Bu işler, hiçbir karşılık beklemeden yapılmalıdır çünkü sonuçta biz her şeyi Allah'ın rızası için yaparız, değil mi?” (V4)

“Aldığım din eğitimi, insanların sorunlarıyla ilgilenirken samimiyeti öğretti. Gerçekten, peygamberimizin hayatına baktığımızda, başkalarının huzur ve mutluluğu için her türlü fedakarlığı yapma örneğini görmekteyiz.” (KKÖ6)

Mesleki Etik İlkeler temasında katılımcılar etik değerlere bağlılık ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar etik ve ahlaki ilkelere bağlı olarak din hizmeti verdiklerini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili KKÖ1 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Din hizmetinde ilk olarak aile mahremiyetine dikkat ediyorum. İkinci olarak, günümüzde insanların yeterince dikkat etmediği bir başka önemli konu konuşma mahremiyetidir. İnsanlarda sır tutma bilinci ve konuşulanların sadece orada kalması, yani emanetin gizliliği çok önemlidir. Problem çözme sürecinde bu alanda başarılı olmak için gizliliğe büyük önem vermekteyiz.” (KKÖ1)

Mesleki Etik İlkeler temasında katılımcılar sorumluluk bilinci ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Din görevlisine bireylerin sorunlarıyla ilgilenmenin dini olarak bir sorumluluk getirdiği dile getirilmiştir. Konuyla ilgili İH4 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Eğer bir din görevlisi kendini mesul hissetmiyorsa, yapacak bir şey yoktur. 'Bana ne' diyorsa, yapacak hiçbir şey yoktur. Öyle ki, mahallesinde bir kavga varsa, iki aile arasında husumet varsa, bir kan davası varsa, bir hanımefendinin sıkıntısı varsa veya bir esnafta problem varsa, o problemi kendi sorumluluğu olarak görmeli.” (İH4)

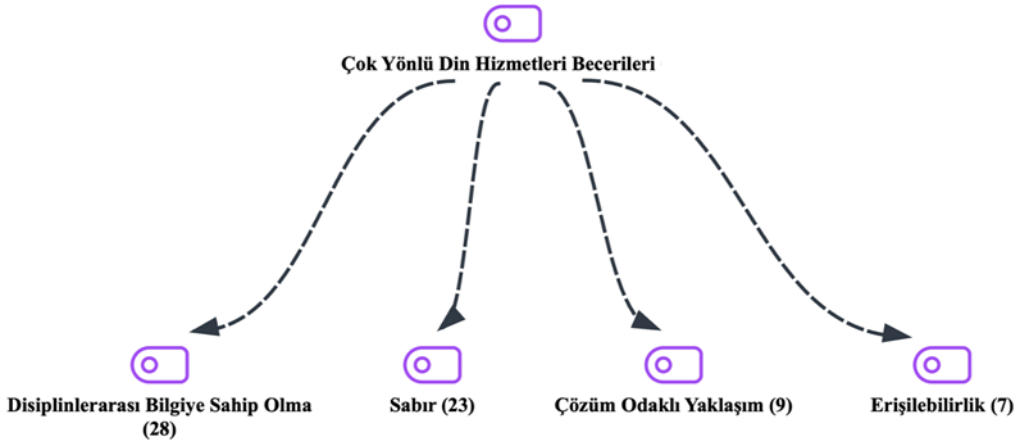
Tablo 4: Katılımcılara Göre Mesleki Etik İlkeler

Kod Sistemi	Vaiz	İmam Hatip	Kur'an Kursu Öğreticisi	TOPLAM
▼ Mesleki Etik İlkeler				0
● Eşit ve Tarafsız Yaklaşım	2	12	9	23
● Güvenilirlik ve Mahremiyet	4	6	6	16
● Manevi Sorumluluğun Farkında Olma	5	5	4	14
● Etik Değerlere Bağlılık		2	1	3
● Sorumluluk Bilinci		1	1	2
Σ TOPLAM	11	26	21	58

Mesleki Etik İlkeler teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre vaizler manevi sorumluluğun farkında olma kodları; imam hatipler eşit ve tarafsız yaklaşım kodları; Kur'an kursu öğretmenleri eşit ve tarafsız yaklaşım kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

2.4. Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri Teması

Araştırma kapsamında ele alınan temalardan biri olan “Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri” temasına ait 5 kod oluşturulmuştur. Bunlar; disiplinlerarası bilgiye sahip olma, sabır, çözüm odaklı yaklaşım ve erişilebilirliktir.

Şekil 5: Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri Temasına Ait Hiyerarşik Kod-Alt Kod Gösterimi

Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri temasında katılımcılar disiplinlerarası bilgiye sahip olma ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar farklı disiplin alanlarına ilişkin bilgilere hâkim olunması gerektiğinin yalnızca dinî bilgilerin bireylerin problemleri çözme süreçlerinde yeterli olmadığını dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V3 ve V5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Din görevlileri için sürekli öğrenim ve kendini geliştirmek, dinî, sosyal ve psikolojik açılardan önemlidir. İlahiyat eğitimi almış olmak, bu sürecin sadece bir başlangıcıdır ve elde edilen bilgilerin zamanla yetersiz kalabileceği unutulmamalıdır. Din görevlisi olmak, yaşam boyu süren bir öğrenme ve kendini yenileme süreci gerektirir. Bu süreç, din hizmetinde karşılaşılan problemlere etkili çözümler üretebilmek için dinî bilgilerin yanı sıra güncel sosyal ve psikolojik gelişmeleri de kapsamalıdır. Bu yolla, din görevlileri toplumun ihtiyaçlarına ve sorunlarına daha iyi cevap verebilir ve etkili bir hizmet sunabilirler.” (V3)

“Allah'ın izniyle yüksek lisans yaparsam, tercihim sosyoloji veya din psikolojisi üzerine yapmayı düşünüyorum. Bu alanlarda eğitim alarak, daha etkili bir şekilde sorunları çözebileceğimi düşünüyorum. Sosyolojinin toplum bilimi olduğunun farkındayım ve toplumları tanımadan sorunlara çözüm bulmanın zor olduğuna inanıyorum.” (V5)

Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri temasında katılımcılar sabır ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar din görevlilerinin kişiler ve olaylar karşısında duygu durumlarını ve yargılarını baskılayabilme becerisine sahip olması gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili V4 ve İH6 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Sabır, hoşgörü, iletişim becerisi, empati ve dünyanın bir imtihan olduğunu; bugün onun başına gelenin yarın senin başına gelebileceğini anlamak gerekiyor.” (V4)

“Din görevlisi birinci planda sabırlı olmalı. Sabır... İkinci planını söylersem, yine sabır derim. Adam seni yararcasına gelir, lafkonuşur. Camide bir anlık bir şey konuşur, cami Allah muhafaza eylesin, karışabilir. Yani, tabii, Allah muhafaza eylesin, sabredeceksin. Gerekirse sineye çekeceksin, sonra o sabırla halletmeye çalışacaksın. Çünkü din görevlisi her an bir problemle karşılaşabilir; o yüzden sabırlı olmak en güzeli. Çünkü olayı iyi analiz edebilmek için de, her derdin ilacı sabır, sabırdır. Yani din

görevlisi olarak karşılaştığımız problemleri çözmede ve olayları iyi analiz etmede aceleci olmamak yani sabırlı davranmak temel bir rol oynar. (İH6)

Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri temasında katılımcılar çözüm odaklı yaklaşım ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar sorunlar karşısında çözüm yollarını irdelemek ve çözüme giden yolların sosyal ve hukuki açıdan değerlendirildiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili İH5 ve KKÖ5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Problemlere çeşitli açılardan bakıyorum: dinî açıdan, kanuni açıdan ve o kişinin yerine koyarak, yani empati yaparak. Mesela, bir adamın eşini boşaması gibi bir durumda, kendimi onun yerine koyarak düşünüyorum: “Eğer ben bu adamın yerinde olsaydım ve bu kadın böyle davranmış olsaydı, ben ne yapardım? Boşar mıydım, boşamaz mıydım? Acaba haklı mı olurdum, haksız mı?” (İH5)

“Şimdi, sağduyu benim için çok önemli. Sağduyu, güven, iletişim ve empati... Bunlar belki çok bilindik kavramlar ama gerçekten önemliler. En önem verdiğim şey ise kritik analitik düşünce. Yani, olayı iyi analiz edip, çözüm yollarını tespit etmek ve bu çözüm yoluna ulaşmak... (KKÖ5)

Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri temasında katılımcılar erişilebilirlik ile ilgili yoğun olarak görüş bildirmişlerdir. Katılımcılar hizmet sunumunun zaman sınırlaması olmaksızın gerçekleştirilmesi gerektiğini dile getirmişlerdir. Konuyla ilgili İH6 ve KKÖ5 kodlu katılımcılar şunlardan bahsetmiştir:

“Din görevlisi 24 saat çalışıyor. İnsanların her anında onlara manevi destek sağlıyor. Çözüm yolları gösteriyor. Çocuğu olanlar seni arıyor, cenazesi olanlar da. Hatta bizim burada, memur olanlar çocukları olduğu zaman hemen bize koşuyorlar. 'Kardeşlerimiz geliyor, Hocam, çocuk oldu. Bir eve kadar gidebilir miyiz?' diye soruyorlar. 'Gelirim,' diyorum ve gidiyoruz. Bir ezan okuyoruz, kulağına kamet getiriyoruz ve kısa bir dua edip çıkıyoruz.” (İH6)

“Ben şimdi nereye başvuracağım?’ diye soruyorlar. Biz de, 'Yardım için belediye ya da kaymakamlık olabilir, iş için İŞKUR,' diyoruz. Bizim mesaimiz yok; gece gündüz, her saat bizi arayıp ulaşabilirler. Ayrıca, amirlerimizin de böyle olması gerekiyor. Mesela, bazı amirlerimiz 'Gece de olsa kesinlikle arayın,' diyor çünkü gençlik çalışanının böyle bir iletişime ihtiyacı var. Bazı amirlerimizde ise bu iletişim kurulamıyor. Hem amirin hem de din görevlisinin mesai mefhumu olmamalı. Bana

nasıl bir öğrenci ulaşıyorsa, ben de hemen bir üstüme bunu iletmem, ulaşmam gerekiyor. (KKÖ5)

Tablo 5: Katılımcılara Göre Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri

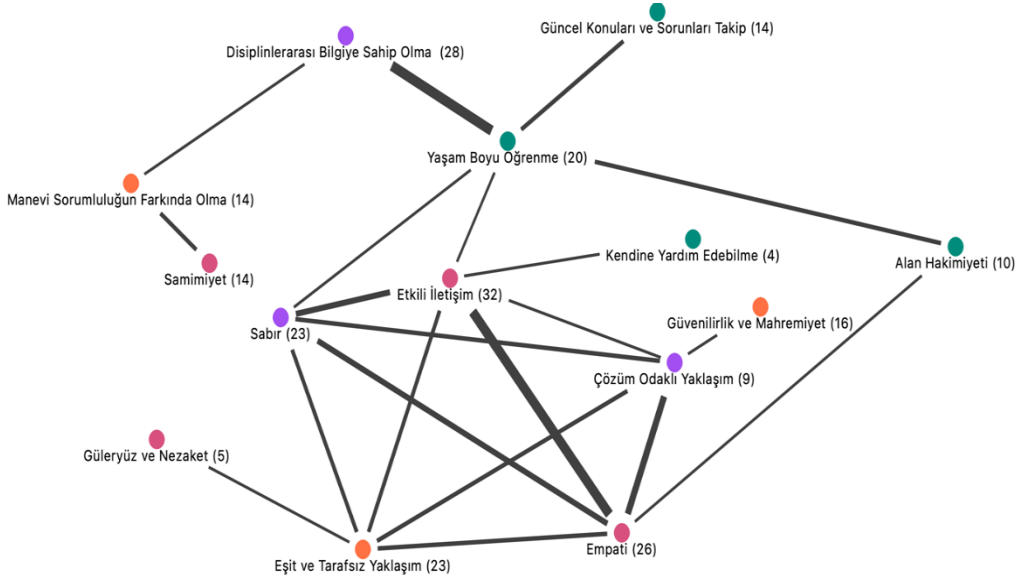
Kod Sistemi	Vaiz	İmam Hatip	Kur'an Kursu Öğreticisi	TOPLAM
▼ Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri				0
● Disiplinlerarası Bilgiye Sahip Olma	7	14	7	28
● Sabır	5	7	11	23
● Çözüm Odaklı Yaklaşım		7	2	9
● Erişilebilirlik		4	3	7
Σ TOPLAM	12	32	23	67

Çok Yönlü Din Hizmetleri Becerileri teması katılımcılara göre incelenmiştir. Buna göre vaizler disiplinler arası bilgiye sahip olma kodları; imam hatipler disiplinler arası bilgiye sahip olma kodları; Kur'an kursu öğretmenleri sabır kodları üzerine yoğunlaşmıştır.

Şekil 6: Kod Bulutu

Katılımcı ifadelerinin yoğunluğa göre dağılımı Şekil 6’da gösterilmektedir. Daha büyük puntolu olarak gösterilen kodlar daha yoğun olarak kullanılan ifadeleri gösterirken, daha küçük puntolu olan ifadeler, kodların daha az yoğun olarak kullanıldığını göstermektedir.

Şekil 7: Kod Haritası

Katılımcılar tarafından sıkça bahsedilen kodlar Şekil 7'de gösterilmiştir. Harita, kodlar arasındaki ilişkileri ve hangi kodların sıklıkla birlikte anıldığını göstermektedir. Çizgiler, birlikte bahsedilen daha sık bahsedilen kodların ilişkisini yansıtmak için daha geniş gösterilmiştir. Buna göre etkili iletişim kodundan bahseden katılımcılar; aynı zamanda yaşam boyu öğrenme, sabır, kendine yardım edebilme, çözüm odaklı yaklaşım, eşit ve tarafsız yaklaşım, empati kodlarından da bahsetmişlerdir.

3. Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmada, din görevlilerinin bakış açısından din hizmetlerinde etkili problem çözme becerilerine sahip din görevlilerinde bulunması gereken özelliklerin neler olduğu? sorusuna cevap aranmıştır. Çalışma sonucunda ulaşılan çıkarımlara göre etkili problem çözebilen din görevlisinin her alanda kendisini geliştirmesi, farklı alanlarda bilgi sahibi olması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Din görevlilerinin disiplinlerarası bilgiye sahip olması, din psikolojisi, din sosyolojisi gibi farklı alanlarda okumalar yapması problemleri daha geniş bir açıdan değerlendirebilmesini ve bireylerin yaşadığı sorunlara

daha bütüncül ve etkili çözümler üretebilmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda katılımcıların çoğunun ifadesine göre, etkili problem çözme becerisine sahip din görevlilerinin en önemli özelliklerini disiplinler arası bilgiye sahip olmak, etkili iletişim kurmak, empati, yaşam boyu öğrenmeye açık olmak, güncel konuları ve sorunları takip etmek, eşit ve tarafsız bir yaklaşım sergilemek şeklinde sıralamıştır.

Araştırma bulgularına göre, din görevlilerinin karşılaştıkları problemleri etkili bir şekilde çözebilmeleri için disiplinler arası bilgiye sahip olmaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Katılımcı yanıtlarına bakıldığında en yoğun görüşün, alan bilgisinin yanı sıra farklı alanlarda bilgi ve beceri sahibi olmanın mesleki yeterlilik açısından zorunlu olduğu ve bireylerin sorunlarını etkili bir şekilde çözebilmek için gerekli olduğu tespit edilmiştir. Bu bağlamda, farklı çalışmalarda da din görevlilerinin yalnızca dinî bilgiye değil, aynı zamanda genel kültüre ve çeşitli disiplinlerdeki bilgi ve becerilere sahip olmalarının önemi vurgulanmaktadır.³⁴ Disiplinler arası donanımına sahip olmak, din görevlilerinin toplumla daha etkili iletişim kurmalarına ve din hizmetlerini daha kapsamlı bir şekilde sunmalarına olanak tanımaktadır. Benzer şekilde Topuz,³⁵ manevî danışmanlık hizmeti sunan din görevlilerinin insan psikolojisi ve ilgili diğer disiplinlerde yeterli bilgi ve beceriye sahip olmadıklarını belirtmektedir. Bu durum, din görevlilerinin psikoloji ve diğer sosyal bilimlerin alanında daha fazla donanımına ihtiyaç duyduklarını ortaya koymaktadır. Yine alanyazındaki farklı çalışmalarda, din görevlilerinin dinî olgu ve olayları çağdaş bilimsel yöntemlerle analiz edebilme, inceleme ve araştırma yapma yetisine sahip olmaları gerektiği vurgulanmaktadır.³⁶ Ayrıca, din görevlilerinin toplumsal sorunlara ve ihtiyaçlara etkili ve kapsamlı çözümler sunabilmeleri için din eğitimi, din psikolojisi, din sosyolojisi, dinler tarihi, mezhepler ve

³⁴ Sertbaş - Akyürek, “Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleyen Din Görevlilerinin Özellikleri”, 621.

³⁵ Topuz, “Danışmanlık Görevi Yürüten Din Görevlilerinin Meslekî Algılarına Yönelik Nitel Bir Araştırma”, 84.

³⁶ Mustafa Köylü, “Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (01 Mayıs 1990), 137.

tarikatlar gibi alanlarda bilgi sahibi olmalarının gerekliliği ifade edilmektedir.³⁷ Ayrıca alanyazında din eğitimi kapsamında öğretmen ve öğrenciler üzerinde problem çözme becerilerinin araştırıldığı farklı çalışmalar bulunmaktadır. Yiğit, çalışmasında Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin öğrencilere problem çözme becerisi kazandırma yeterliklerinin araştırıldığı çalışmasının sonucunda, öğretmenlerin bu alandaki yeterlik düzeylerinin yüksek olduğunu ifade etmektedir.³⁸

Din görevlilerinin etkili iletişim becerilerine sahip olmaları, görevlerini icra etmeleri ve problem çözümünde destek sağlamaları açısından önemli bir özellik olarak öne çıkmaktadır. Katılımcılar, din hizmetlerinde iletişim becerileri ve empati yetisinin önemini vurgulamış, bu becerilerin toplumla sağlıklı bir etkileşim kurmada ve bireylerin sorunlarına çözüm üretmede belirleyici olduğunu ifade etmiştir. Alan yazında doğrudan din görevlilerinin problem çözme becerisi üzerine yapılmış çalışma bulunamadığından, din görevlileriyle yapılmış farklı çalışmalar ele alınmıştır. Çalışmalarda, din görevlilerinin iletişim becerilerini güçlendirmek için güler yüz, tevazu ve cömertlik gibi olumlu niteliklere sahip olması, aynı zamanda iletişime zarar veren bencillik, gurur, kibir ve yalan gibi olumsuz tutumlardan kaçınması gerektiği vurgulanmaktadır.³⁹ Cami cemaatinin görüşlerine dayalı olarak “*rol model*” alınan din görevlilerinin en önemli özelliğinin araştırıldığı bir çalışmada, din görevlilerinin güçlü bir iletişim becerisine sahip olmaları en fazla vurgulanan kod olarak belirlenmiştir.⁴⁰ Ayrıca, farklı bir araştırma sonucuna göre, din görevlilerinin yeni insanlarla tanışma, etkili iletişim kurma ve sosyal etkileşim becerilerini geliştirmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.⁴¹

³⁷ İbrahim Kurt, *Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yüksek İhtisas Eğitiminin Müftü-Vaiz Yeterlikleri Açısından Değerlendirilmesi* (Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 156.

³⁸ Yiğit, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrencilere Problem Çözme Becerisi Kazandırma Yeterliği Üzerine Bir Alan Araştırması (Türkiye Örneği)”.

³⁹ Altıntaş, “Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlikler”, 426.

⁴⁰ Hüseyin Emre Duran - Macid Yılmaz, “Cami Cemaatine Göre Din Görevlilerinin Rol Modelliği”, *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* 4/1 (15 Haziran 2024), 139.

⁴¹ Demir, *Yetişkin Din Eğitiminde İletişim*, 284; Ali Gül, “Diyanet Gençlik Merkezlerinde Yürütülen Değerler Eğitimi Çalışmalarının Öğretmen, Öğrenci, Veli Ve Diyanet İşleri

Problem çözme becerileri ile iletişim becerileri arasındaki ilişki, farklı meslek gruplarında yapılan araştırmalarla desteklenmektedir. Özellikle öğretmenler ve okul yöneticileriyle gerçekleştirilen çeşitli çalışmalarda, bu iki beceri arasında anlamlı ilişkiler olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Keskin ve Yıldırım'ın araştırması,⁴² beden eğitimi ve spor öğretmenlerinin iletişim becerilerinin gelişmesiyle problem çözme becerilerinin de benzer şekilde geliştiğini ortaya koymaktadır. Çakmak vd.nin araştırması,⁴³ ise okul yöneticilerinin problem çözme becerilerinin yeterli olduğunu, ancak geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özcan'ın çalışmasında,⁴⁴ öğretmenlerin iletişim becerileri ile problem çözme becerileri arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiş ve bu iki beceri arasındaki karşılıklı etkileşimin önemi vurgulanmıştır.

Araştırma bulgularına göre, etkili problem çözme becerisine sahip din görevlilerinin, bireylerle iletişim kurarken samimi bir tutum sergilemesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Samimi ve içten bir iletişim, din hizmetlerinin etkinliğini artırmakla birlikte, bireylerin sorunlarını daha rahat ifade etmelerine ve din görevlisine duyulan güvenin güçlenmesine katkı sağlamaktadır. İnsanlar, doğrudan nasihatle yönlendirilmekten ziyade, olumlu davranış örneklerini gözlemlediklerinde daha fazla motive olmakta ve bu tutumları benimsemeye daha yatkın hale gelmektedir. Din görevlisinin söz ve davranışlarının uyum içinde olması gerektiği vurgulanmaktadır.⁴⁵ Bu bağlamda, din görevlisinin samimi ve ihlaslı olması, İslam'ın öngördüğü şekilde güzel ahlaklı bir tutum sergilemesi büyük önem taşımaktadır. Güzel ahlaka sahip bir din görevlisi, yalan söylememeli, sözünde ve davranışlarında

Başkanlığı Personeli Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi", *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2023), 543-583.

⁴² Memiş Keskin - Mehmet Yıldırım, "Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin İletişim ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Online Journal of Recreation & Sports* 13/2 (2024), 151-162.

⁴³ Ömer Faruk Çakmak vd., "Okul Yöneticilerinde Problem Çözme Becerileri Düzeylerinin Araştırılması", *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences* 10/2 (2024), 53-58.

⁴⁴ Suna Özcan, "Öğretmenlerin İletişim Becerileri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki", *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 12/1 (2023), 146-158.

⁴⁵ Duran - Yılmaz, "Cami Cemaatine Göre Din Görevlilerinin Rol Modelliği", 69.

doğru ve dürüst olmalıdır.⁴⁶ Bununla birlikte, din görevlisi, söylediği ve tavsiye ettiği şeyleri herkesten önce kendisi uygulamalı; nehyettiği davranışlardan ise başkalarından önce kaçınmalıdır. Olduğu gibi görünmemek, din görevlisinin güvenilirliğini zedeleyerek toplum üzerindeki etkisini azaltabilir.⁴⁷ Ayrıca, din görevlilerinin hizmet sundukları çevre ve meslektaşlarıyla iyi ilişkiler kurmaları, mesleklerini benimsemelerine ve mesleki doyumlarının artmasına katkı sağlamaktadır.⁴⁸

Problem çözme becerileriyle alakalı farklı meslek ve öğrencilerle yapılan çalışmalar bulunmaktadır. Okul yöneticilerinin problem çözme yöntemleri üzerine gerçekleştirilen çalışmada, okul müdürlerinin problem çözümünde bilimsel yöntemleri tercih etmedikleri tespit edilmiştir.⁴⁹ Yiğit çalışmasında meslek dersi öğretmenlerinin problem çözme becerisi kazandırma yeterlik düzeylerinin yüksek, öğrencilerin meslek derslerinde problem çözme becerisi kazanma amacına erişim düzeylerinin yüksek olduğunu tespit etmiştir.⁵⁰ Yiğit'in farklı bir araştırmasında ise, Anadolu İmam Hatip liselerinde öğretim programları ve ders kitaplarının problem çözme konusunda kısmen yeterli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.⁵¹

Araştırma bulgularına ve ilgili alanyazına göre, din görevlilerinin din hizmeti sürecinde bireylerin sorunlarını etkili bir şekilde çözebilmesi için güler yüzlü ve nazik bir tutum sergilemesi gerektiği tespit edilmiştir. Konuyla ilgili yapılan benzer çalışmalar da bu yönde bulgular ortaya koymuştur. Örneğin, yapılan bir çalışmada, din görevlisinin insanlara etkili bir şekilde rehberlik edebilmesi için nezaket ve yumuşaklıkla onların gönüllerine hitap etmesi

⁴⁶ Coşkun Baba, "Dini İletişimi Olumsuz Yönde Etkileyen Unsurlardan Biri: Hatibin Güvenilir Olmaması", *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (30 Haziran 2020), 299.

⁴⁷ Köylü, "Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler", 139.

⁴⁸ Şahin, *Din Görevlilerinde Mesleki Doyum (Kırşehir İli Örneği)* (Çorum: Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 57.

⁴⁹ Mesut Zincir vd., "Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Yöntemleri Üzerine Nitel Bir Çalışma", *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 9/73 (2023), 4045-4058.

⁵⁰ Yiğit, *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)*.

⁵¹ Yiğit, "Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Analizi".

gerektiği vurgulanmıştır.⁵² Benzer şekilde, yapılan çalışmalar, din görevlisinin güler yüzlü olmasının etkili iletişimi güçlendiren en önemli unsurlardan biri olduğunu vurgulamaktadır.⁵³ Gençlik faaliyetlerini düzenleyen din görevlilerinin sahip olması gereken temel özelliklerden birinin güler yüzlülük olduğu ortaya konulmuştur.⁵⁴ Bu bulgular, din görevlilerinin etkili iletişim kurabilmeleri ve rehberlik rollerini başarıyla yerine getirebilmeleri için olumlu kişilik özelliklerine sahip olmalarının önemini göstermektedir.

Araştırma bulgularına göre, etkili problem çözme becerisine sahip din görevlilerinin güncel konular ve toplumsal sorunlar hakkında bilgi sahibi olmaları ve sosyal medyayı etkin bir şekilde takip etmeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, din görevlilerinin toplumla sağlıklı bir iletişim kurabilmesi ve çağın gereksinimlerine uygun din hizmeti sunabilmesi açısından önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Alanyazında farklı alanlarda yapılan çalışmalar da bu sonucu desteklemektedir. Örneğin, Cevherli ve Şentepe⁵⁵ tarafından İlahiyat Fakültesi öğrencileriyle gerçekleştirilen bir araştırmada, sosyal medyanın öğrenciler tarafından bilgi edinme, eğitim ve haber amaçlı kullanıldığı belirlenmiştir. Bu bulgu, din görevlilerinin sosyal medya aracılığıyla güncel dinî konular ve toplumsal meselelere dair bilgi edinmelerinin önemini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde, Bora ve Altaş,⁵⁶ sosyal medyanın dinî konuların insanlara ulaştırılmasında kritik bir mecra olduğunu vurgulamaktadır. Din görevlileri açısından bakıldığında, sosyal medyanın tebliğ ve irşat faaliyetlerinin yürütülebileceği bir platform olarak öne çıktığı, özellikle inanç, ahlak ve güncel dinî meselelerin aktarılmasında etkili

⁵² Köylü, “Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler”, 139.

⁵³ Altıntaş, “Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlikler”, 426.

⁵⁴ Sertbaş - Akyürek, “Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleyen Din Görevlilerinin Özellikleri”, 617.

⁵⁵ Kübra Cevherli - Ayşe Şentepe, “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları, Gençliğin Gelişimi Ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri.”, 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri (7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri, Sakarya: Ensar Neşriyat, 2016), 134.

⁵⁶ Nurullah Bora - Nurullah Altaş, “Din Eğitimcileri Açısından Sosyal Medya Vaizleri Ve İrşad”, *Farklı Yönleriyle İslam Ve Tebliğ* (İstanbul: Nida Yayıncılık, 2022), 128.

bir araç olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. Ayrıca, Uzun,⁵⁷ tarafından din görevlileriyle gerçekleştirilen çalışmada, sosyal medya kullanımında en yoğun şekilde gündemi takip etmek için kullanıldığı belirlenmiştir. Bunu takiben, iletişim kurma ve bilgi edinme de diğer sıralarda yer almaktadır. Bu bulgular, araştırmamızın sonuçlarıyla örtüşmektedir. Din görevlilerinin problem çözme becerilerini etkili bir şekilde kullanabilmeleri için, güncel gelişmeleri takip etmeleri ve toplumsal problemleri anlamaları gerekmektedir. Sosyal medya, bu bağlamda, din görevlileri için hem bilgi edinme hem de topluma rehberlik edip problemleri çözme noktasında önemli bir araç sunmaktadır.

Din görevlilerinin etkili problem çözme becerisine sahip olması ve din hizmetinde başarılı olabilmesi için yalnızca belirli diplomalara sahip olmaları yeterli değildir; aynı zamanda düzenli bir okuma alışkanlığına da sahip olmaları gerekmektedir. Araştırma bulguları, din görevlilerinin yalnızca Kur'an ve Hadis gibi dinî kaynaklara değil, aynı zamanda farklı alanlardaki kitaplara da yönelerek bilgi birikimlerini genişletmelerinin, sundukları din hizmetinin kalitesini artırmada gerekli olduğunu ortaya koymaktadır. Alan yazındaki çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Küçük,⁵⁸ din görevlilerinin yarıdan fazlasının düzenli kitap okuduğunu, ancak önemli bir kısmının bu alışkanlığı yeterince sürdüremediğini belirlerken; Köylü,⁵⁹ ise din görevlilerinin bilgi birikimini genişletmesi, anlatımda tekrara düşmemesi ve toplumun farklı kesimleriyle sağlıklı iletişim kurabilmesi için haftada en az bir kitap okumasının gerekliliğini ifade etmektedir. Her iki çalışma da din görevlilerinin sürekli kendilerini geliştirmeleri için kitap okuma alışkanlığının kaçınılmaz bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırma bulguları, etkili problem çözme becerisine sahip din görevlilerinin, siyasi görüş, etnik köken veya dil ayrımı yapmaksızın toplumun her kesimine eşit ve adil bir tutum sergilemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Küçük,⁶⁰ din görevlilerinin hizmet sundukları toplumda sosyo-

⁵⁷ Muhammed Enes Uzun, *Din Görevlilerinin Sosyal Medya Kullanımlarına Yönelik Bir Araştırma: İzmir İli Örneği* (İzmir: Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 52.

⁵⁸ Küçük, *Din Görevlilerinin Meslek Etiğine İlişkin Algı Düzeyleri (Samsun İli Örneği)*, 110.

⁵⁹ Mustafa Köylü, "Etkili Din Görevlisi", *Din Eğitimi* (İstanbul: Tıdef Yayınları, 2017), 105.

⁶⁰ Küçük, *Din Görevlilerinin Meslek Etiğine İlişkin Algı Düzeyleri (Samsun İli Örneği)*, 76.

ekonomik durum, etnik köken ve siyasi görüş gibi farklılıkları gözetmeksizin herkese eşit ve saygılı bir şekilde yaklaşımlarının gerekliliğini vurgulamaktadır. Altıntaş,⁶¹ hatibin toplumun tüm kesimlerine hitap eden bir görev üstlendiğini belirterek, hitabet sırasında ırk, dil ve mezhep gibi farklılıkları göz ardı ederek kapsayıcı ve birleştirici bir üslup benimsemesinin önemine dikkat çekmektedir. Sertbaş ve Akyürek,⁶² ise din görevlilerinin dinî rehberlik süreçlerinde Kur'an ve sünneti esas almaları gerektiğini, aynı zamanda ideolojik yaklaşımlardan uzak durmalarının zorunluluğunu ortaya koymuştur. Ayrıca Duran ve Yılmaz,⁶³ din görevlilerinin siyasi görüşlerini açıkça ifade etmelerinin, toplumsal kapsayıcılıklarını zayıflattığını ve farklı kesimlere hitap etmelerini zorlaştırdığını belirtmektedir. Bu durum, din görevlilerinin tarafsız ve kapsayıcı bir tutum benimsemelerinin toplumda güven ve birlik oluşturma açısından kritik bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Din görevlilerinin din hizmetlerinde problem çözme sürecinde etkili olabilmeleri için aşağıda yer alan önerilerin ilgili paydaşlar tarafından dikkate alınması önem arz etmektedir:

- Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından Diyanet Akademisi merkezlerinde düzenlenen hizmet içi eğitim programlarında problem çözme teknikleri, etkili iletişim, empati geliştirme, kriz yönetimi gibi konulara ağırlık verilmelidir.

- Din eğitimi, din psikolojisi, din sosyolojisi ve manevî danışmanlık gibi alanları içeren disiplinlerarası müfredat din görevlilerine yönelik hazırlanmalı ve yaygınlaştırılmalıdır. Özellikle ilahiyat fakültelerinde bu yönelim güçlendirilmeli; mezunlar meslek hayatında da bu alanlara dönük kendini geliştirme imkânı bulmalıdır.

- Din görevlilerinin güncel toplumsal sorunları ve bireylerin problemlerini takip edebilmesi için sosyal medyanın bilinçli ve etkin kullanımı

⁶¹ Altıntaş, "Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlikler", 428.

⁶² Sertbaş - Akyürek, "Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleyen Din Görevlilerinin Özellikleri", 623.

⁶³ Duran - Yılmaz, "Cami Cemaatine Göre Din Görevlilerinin Rol Modelliği", 149.

önem arz etmektedir. Bu amaçla, dijital iletişim, sosyal medya okuryazarlığı ve dinî içerik üretimi konularında eğitim programları geliştirilmelidir.

- Din görevlilerinin farklı sosyo-kültürel gruplara eşit mesafede yaklaşması, siyasal söylemlerden uzak durması ve toplumda birlik-beraberlik inşa eden bir tutum takınması, kurum politikalarıyla desteklenmelidir.

- Bu çalışmada yalnızca din görevlilerinin bakış açıları ele alınmıştır. Gelecekteki araştırmalarda, cami cemaatinin din görevlilerinin problem çözme becerilerine dair algıları da araştırılmalıdır.

Kaynakça

- Abdullah, Somaya. "Islam and Counseling: Models of Practice in Muslim Communal Life". *Journal of Pastoral Counseling* 42 (2007), 42-55.
- Akbayır, Mehmet. *Sağlık Çalışanlarının Problem Çözme Becerileri Ve Performansı Arasındaki İlişki*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Akyürek, Süleyman. "Kur'an Kursu Öğreticisinin Mesleki Yeterlikleri". *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1/18 (01 Haziran 2005), 19-36. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/erusosbilder/issue/23751/253054>
- Altaş, Nurullah. *Din Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık, 1. Basım., 2022.
- Altaş, Nurullah. "Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 41/1 (2000), 327-350.
- Altıntaş, Muhammed Esat. "Bir Hatip Olarak Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Temel Yeterlikler". *Dergiabant* 6/12 (30 Aralık 2018), 416-429. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/dergiabant/issue/41947/451886>
- Arpacı, Suat. *Öz Yeterliliğin Problem Çözme Becerisine Etkisinde İletişim Becerisinin Aracı Rolü: Turist Rehberlerine Yönelik Bir Araştırma*. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Aşlamacı, İbrahim. *21. Yüzyıl Becerileri ve Din Eğitimi-Eleştirel Bir Yaklaşım*. İstanbul: Dem Yayınları, 1., 2023.

- Aydın, Nurten. *İHL Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri (Samsun Anadolu İmam Hatip Lisesi Örneği)*. Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Baba, Coşkun. “Dini İletişimi Olumsuz Yönde Etkileyen Unsurlardan Biri: Hatibin Güvenilir Olmaması”. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (30 Haziran 2020), 286-301. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/pauifd/issue/54762/725787>
- Baltacı, Ali. “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?” *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5/2 (24 Aralık 2019), 368-388. <https://doi.org/10.31592/aeusbed.598299>
- Bayraktar, Ahmet Bayraktar. *İlahiyat Eğitiminin Öğrencilerin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnanç Düzeyleri ve Problem Çözme Becerilerine Katkısı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2014.
- Bilici, Sedef Canbazoğlu. ““Örnekleme Yöntemleri””. *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. 55-78. Ankara: Pegem Akademi, 1. baskı., 2019.
- Bircan, Mehmet Akif - Öner, İbrahim Enes. “Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı Düzeyleri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi* 23/2 (31 Ağustos 2022), 1934-1959. <https://doi.org/10.29299/kefad.982019>
- Bora, Nurullah - Altaş, Nurullah. “Din Eğitimcileri Açısından Sosyal Medya Vaizleri Ve İrşad”. *Farklı Yönleriyle İslam Ve Tebliğ*. İstanbul: Nida Yayıncılık, 2022.
- Borg, Walter Raleigh - Gall, Meredith Damien. *Educational Research: An Introduction*. New York: David McKay Company, 1963.
- Cebeci, Suat. “Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 8/19 (01 Haziran 2010), 53-69. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ded/issue/29181/312477>
- Cevherli, Kübra - Şentepe, Ayşe. “İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları, Gençliğin Gelişimi Ve Problemleri

Karşısında Din Görevlileri." 7. Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri. 123-143. Sakarya: Ensar Neşriyat, 2016.

Çakmak, Ömer Faruk vd. "Okul Yöneticilerinde Problem Çözme Becerileri Düzeylerinin Araştırılması". *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi* 10/2 (2024), 53-58.

Çakmak, Ömer Faruk vd. "Okul Yöneticilerinde Problem Çözme Becerileri Düzeylerinin Araştırılması". *Balkan and Near Eastern Journal of Social Sciences* 10/2 (2024), 53-58.

Çanakcı, Ahmet Ali. *Balıkesir ve Merkez Köylerinde İmam-Hatiplerin Mesleki Yeterliliği ve Yaygın Din Eğitimindeki Rolü*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.

Çıtırık, Amine Nuriye - Zengin, Zeki Salih. "Küresel Salgın Zamanında Din Görevlileri Gözüyle Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Hizmeti ve Eğitimi". *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Salgın Hastalıklar Özel Sayısı* (15 Temmuz 2020), 599-624. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yyusbed/issue/56115/772151>

Demir, Muhammed Hüseyin. *Yetişkin Din Eğitiminde İletişim*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.

Deniz, Murat. *Spor Yapan Ve Yapmayan Okul Yöneticilerinin Karar Verme Stilleri ve Problem Çözme Beceri Düzeylerinin İncelenmesi*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.

DİB, Diyanet İşleri Başkanlığı. *2024-2028 Yılı Stratejik Plan* (2024). https://stratejigelistirme.diyanet.gov.tr/Documents/2024-2028_YILI_STRATEJ%C4%B0K_PLAN_Ver.4.pdf

Duran, Hüseyin Emre - Yılmaz, Macid. "Cami Cemaatine Göre Din Görevlilerinin Rol Modelliği". *İdrak Dini Araştırmalar Dergisi* 4/1 (15 Haziran 2024), 127-168. <https://doi.org/10.62297/idrak.1436586>

Ekici, Kübra Kamer. *Kur'an Kursları Öğretim Programının Yetişkin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi: Osmaniye İli Örneği*. Osmaniye: Çukurova Üniversitesi, Doktora Tezi, 2020.

- Elzerey, Adil. *Din Görevlilerinin Mesleki Doyum Düzeylerinin Motivasyon Düzeylerine Etkisi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Gedik, İsmail. *Antrenörlerin İletişim Becerileri İle Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Ordu: Ordu Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Güdük, Esra. *Sosyal Hizmet Bölümü Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri İle Sosyal Öz-Yeterlikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Gül, Ali. “Diyanet Gençlik Merkezlerinde Yürütülen Değerler Eğitimi Çalışmalarının Öğretmen, Öğrenci, Veli Ve Diyanet İşleri Başkanlığı Personeli Görüşleri Çerçevesinde İncelenmesi”. *Mevzu – Sosyal Bilimler Dergisi* 10 (2023), 543-583. <https://doi.org/10.56720/mevzu.1309295>
- Hakkı Şahin, İsmail. *Din Görevlilerinde Mesleki Doyum (Kırşehir İli Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2024.
- Kaya, Mevlüt - Nazıroğlu, Bayramali. “Din Görevlilerinin Mesleki Tutum ve Motivasyon Düzeylerini Etkileyen Bazı Faktörler”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 26/26-27 (01 Eylül 2008), 25-53. <https://doi.org/10.17120/omuifd.01742>
- Keskin, Memiş - Yıldırım, Mehmet. “Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin İletişim ve Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi”. *Online Journal of Recreation & Sports* 13/2 (2024), 151-162. <https://doi.org/10.22282/tojras.1390206>
- Köylü, Mustafa. “Din Görevlilerinde Bulunması Gereken Nitelikler”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 4/4 (01 Mayıs 1990), 135-154. <https://doi.org/10.17120/omuifd.44547>
- Köylü, Mustafa. “Etkili Din Görevlisi”. *Din Eğitimi*. 99-110. İstanbul: Tided Yayınları, 4., 2017.

- Kurt, İbrahim. *Diyanet İşleri Başkanlığı Dini Yüksek İhtisas Eğitiminin Müftü-Vaiz Yeterlikleri Açısından Değerlendirilmesi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.
- Küçük, Nurettin. *Din Görevlilerinin Meslek Etiğine İlişkin Algı Düzeyleri (Samsun İli Örneği)*. Samsun: On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2021.
- Mutlu, Şefika. *Öğreticilerine Göre Kur'an Kursu Öğreticiliğinin Mesleki Etik İlkeleri*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018.
- Özcan, Suna. "Öğretmenlerin İletişim Becerileri ile Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişki". *Cumhuriyet Uluslararası Eğitim Dergisi* 12/1 (2023), 146-158. <https://doi.org/10.30703/cije.1178983>
- Özel, Yasemin. *Yaratıcı Düşünme Tekniklerine Dayalı Geliştirilen Müdahale Programının Hemşirelik Öğrencilerinin Problem Çözme ve İletişim Becerilerine Etkisi*. Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Sertbaş, Merve - Akyürek, Süleyman. "Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Genç Kızlara Yönelik Faaliyetler Düzenleyen Din Görevlilerinin Özellikleri". *Eskiyeni* 53 (30 Haziran 2024), 605-633. <https://doi.org/10.37697/eskiyeni.1412619>
- Söylev, Ömer Faruk. *Türkiye'de Dinî Danışma Ve Rehberlik: Alanları, İmkanları Ve Yöntemleri (Diyanet İşleri Başkanlığı Örneği)*. Bursa: Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2014.
- Tanyıldız, Aysel. *Avukatların Problem Çözme Becerilerinin Mesleki Tükenmişlik Düzeyleri Ve İş Yaşam Dengeleri Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi: Isparta İli Örneği*. Yalova: Yalova Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Doktora Tezi, 2022.
- Tekeli, Ezgi Kırıcı. *Mükemmeliyetçiliğin Problem Çözme Becerisine Etkisinde Duygusal Zekanın Aracı Rolü: Turist Rehberlerine Yönelik Bir Uygulama*. Nevşehir: Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020.

- Temel, Veysel. *Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenlerinin Problem Çözme Becerileri, Karar Verme Stilleri ve Öfke Tazıları*. Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 2015.
- Thévenaz, Pierre. *What is Phenomenology?* Chicago: Quadrangle Books, 1962.
- Topuz, İlhan. “Danışmanlık Görevi Yürüten Din Görevlilerinin Meslekî Algılarına Yönelik Nitel Bir Araştırma”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 34 (01 Haziran 2015), 75-93. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sduifd/issue/48319/611712>
- Tur, Selda. *Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Becerileri*. Denizli: Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, 2022.
- Uzun, Muhammed Enes. *Din Görevlilerinin Sosyal Medya Kullanımlarına Yönelik Bir Araştırma: İzmir İli Örneği*. İzmir: Katip Çelebi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Yavuzer, Hasan. “Toplumsal Huzurun Sağlanmasında Din Ve Din Görevlileri”. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 0/43 (19 Nisan 2023), 535-563. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1256783>
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (12. basım). Seçkin Yayıncılık, 2021. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 12., 2021.
- Yıldırım, Arzu vd. “Lise Öğrencilerinin Problem Çözme Becerileri Ve Etkileyen Faktörler”. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi* 8/1 (2011), 905-921.
- Yılmaz, Osman - Tarhan, Hümeysra. *Din Görevlilerinin Yaşam Boyu Öğrenme Eğilimlerinin İncelenmesi*. 1/253-273. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2023.
- Yiğit, Yasin. “Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları Ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Analizi”. *İslami İlimler Araştırmaları Dergisi* 6 (2019), 109-143.
- Yiğit, Yasin. *Anadolu İmam Hatip Lisesi Meslek Dersleri Öğretim Programları ve Problem Çözme Becerisi Kazandırması Açısından Fonksiyonelliği (Sivas İli Örneği)*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.

- Yiğit, Yasin. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğrencilere Problem Çözme Becerisi Kazandırma Yeterliği Üzerine Bir Alan Araştırması (Türkiye Örneği)". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 53 (2021), 133-163. <https://doi.org/10.21054/deuifd.878017>.
- Yiğit, Yasin. "Din Öğretimi'nde Problem Çözme Becerisi Kazanma Amacına Erişim Düzeyi Ölçeği: Geçerlik Güvenilirlik Çalışması". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 47 (2018), 347-371. <https://doi.org/10.21054/deuifd.450962>.
- Zincir, Mesut vd. "Okul Yöneticilerinin Problem Çözme Yöntemleri Üzerine Nitel Bir Çalışma". *International Social Mentality and Researcher Thinkers Journal* 9/73 (2023), 4045-4058.